

Бойовий шлях рекрута з Новомалина

Ведучий рубрики **Микола МАНЬКО**, директор Державного історико-культурного заповідника Острога

Після приєднання Волинського краю до Російської імперії наші землі ознайомилися з досі невідомим їм явищем тогочасного державного життя – рекрутською повинністю. Кожна сільська, містечкова чи міська громада зобов'язувалася відправити у військо певне (пропорційне до кількості її чоловічого населення) число новобранців, що відбували тривалу (спочатку пожиттєву, згодом – обмежену 25-річним терміном) військову службу, отримуючи натомість певні пілги для себе, своїх сімей і нащадків, найголовніша з них – звільнення від кріпацької залежності, панщинності та інших повинностей. Це явище, описане у багатьох творах класичної літератури, лягло на плечі селян і міщан ще в останні роки існування Речі Посполитої. Так, 10 листопада 1790 р. Цивільно-військова комісія Кременецького повіту зобов'язала, згідно з встановленим урядом рекрутним тарифом, узяти на військову службу з села Новомалин, яке територіально належало до Острозької римо-католицької парафії і складалося на той час разом із селами Слобідкою та Забарою з 107 димів, двох рекрутів. Не пізніше 10 грудня того ж 1790 р. вони мали бути доставлені у королівське місто Кременець.

У польському війську рекрутам із Новомалина, у зв'язку з поділами Польщі у 1793 і 1795 рр., довго служити не довелося.

А в Російській імперії, куди наші землі увійшли після 1793 р., рекрутські набори стали буденним явищем. Збереглися унікальні документи про військову службу й бойовий шлях рекрута з новомалинських селян **Антон Павлович Фриза**: 1 грудня 1806 р. він був зачислений у Гродненський гусарський полк, а вже 1808 р. брав участь у російсько-шведській війні, у поході на Фінляндію, у результаті якого це колишнє шведське володіння увійшло до складу Російської імперії; згодом перебував у Фінляндії в складі окупаційних військ, аж до укладення російсько-шведського мирного договору 1809 р.

1812 р. уродженець Новомалина стає учасником бойових дій у війні (названій російськими урядовими колами, публіцистами та істориографами Вітчизняною) проти вторгнення французького імператора Наполеона I в межі Російської імперії. Так, 3 і 13 липня 1812 р. він брав участь у боях із французами під містечком Друї, 15 липня – під Волинцями, 18 – 20 липня – генеральній битві при Якубові, Клястинях і Севощні, 5 – 6 серпня – під Полоцьком. Після літніх оборонних боїв гусар Антон Фриз у складі свого полку відзначився в наступальних бойових операціях, зокрема, у взятті Борисова (15 листопада), Вільна (30 листопада), Тильзіта (21 – 22 грудня), Кенігсберга (30 грудня). А 1813 – 1814 рр. новомалинець провів у боях на території німецьких держав, окупованій французами, переможно вступав у Берлін, Магдебург, Галле,

Страсбург, був учасником переможної для антифранцузької європейської коаліції «битви народів» під Лейпцигом у жовтні 1814 р. Свій ратний шлях Антон Фриз завершив у боях під Парижем 17 – 18 березня 1814 року. Залишався за кордоном у складі російського експедиційного корпусу до 25 серпня цього ж року. За участь у війні 1812 року та закордонних походах російської армії Антон Фриз був нагороджений медалями «В пам'ять 1812 года» і «За взяття Парижа». У 1824 р. його перевели з гусарів на службу в іншу кавалерійську частину – Волинський уланський полк, звідки він 22 вересня 1829 р., згідно з іменним імператорським указом, після 22 років «беспорочної» (бездоганної) служби був звільнений із війська. Виданий йому військовою адміністрацією паспорт давав йому змогу поселитися як у рідному Новомалині, так і в будь-якому місті чи повіті Російської імперії, і займатися будь-якими дозволеними законом ремеслами чи роботами. Син же відставного солдата Антона Фриза, досягнувши встановленого законом віку, мав поступити для початкової армійської підготовки у військові кантоністи, а далі – на 25-річну рекрутську службу.

Цей паспорт із детальним описом службового і бойового шляху вчорашнього рекрута з Новомалина зберігся у музейних фондах нашого історико-культурного заповідника і міг би лягти в основу захопливої художньої оповіді про військові події двохсотлітньої давності.